

Varga Jenő: A szocializmus és a diákok.

Körülbelül tizenkét éve lehet. A munkások az utcán tüntettek a koalíció ellen, az egyetemi deákság a koalíció mellett. Összeütközésre került a sor. A diákok maradtak alul. Beszorultak a »kis-egyetem«-re: így nevezték akkoriban a régi képviselőház épületét a Sándor-utcában. Ott tanyázták, gyűléseztek a nagy ülésteremben. Én már akkor is szocialista voltam. De kíváncsiságból benéztem az ülésterembe. Egy diák szónokolt az emelvényről. Sovány, alacsony homlokú, fekete legény. Egy vasbottal hadonászott a levegőben és dicsekedve harsogta: »Nézzék uraim, ezt a vasbotot: ez a gaz szocialista munkások ütlegelésében görbült így meg!« Megkérdeztem a szomszédomtól, hogy ki ez! a nagyhangú, haragos fiúcska: a nevét már elfelejtettem, de arra biztosan emlékszem, hogy matematika-fizika szakos tanár jelölt volt...

Már akkor is sokat gondolkoztam azon, hogy vajon mi hajtotta ezt a szegény fiút arra, hogy kimenjen az utcára verekedni az általános választójogiért küzdő munkásokkal? Vajon mi hajtja a magyar diákság zömét a reakció táborába? Én magam már

akkor tisztában voltam a magántulajdonon alapuló mai társadalmi rendszer kultúra-ellenes voltával! Mint gymnasiumot nem járt, kemény munkában töltött ifjúság után elkésetten az egyetemre; fölkerült self mademan a magam sorsán láttam a mai világi szomorúságát. Láttam, hogy manapság nem az végez középiskolát és egyetemet, aki szellemi képességénél fogva erre hivatott, hanem akinek a szülei a tanítás tetemes költségét megbíróják! Láttam: a kultúra bajnokai nem az egész emberiség új (nemzedékéből válogatódnak ki, hanem a vagyonosok kisszámú felsői rétegéből. Láttam: erős akaratom és a tudomány iránti fogékonyságom ellenére soha sem kerülhettem volna az egyetemre, ha családom vagyoni viszonyai – mire nagykorú lettem – meg nem javultak volna.; Láttam: a béres ivadékanak homlokára már a bölcsőben rá van sütve a bélyeg: apád béres volt, te is az leszel, lakozzék bár Leibnicz vagy Kant szelleme benned! Csak egyszer egy, évszázadban vált a libapásztor fiúcskából Fichte! Mindezt végig gondolva, elfacsarodott a szívem a zajgó diáktáboron, amely lelkesen tapsolt a szocialista munkások ellen uszító szónok szavainak. Szomorú voltam, hogy éppen a diáknemzedék, amelynek léletcélja a kultúra terjesztése és fejlesztése, vak és süket a társadalmi jelenségekkel szemben, nem látja, hogy éppen a szocialista munkások készülnék megteremteni azt a társadalmi rendet, amelyben a kultúra legmagasabb fejlődése egyedül lehetséges.

Lassanként azonban megértettem, hogy nem szabad a magam mértékét alkalmazni a diákok zömére. Abban az időben az egyetemi hallgatók túlnyomó része »jobb« családokból származó fiú volt. földbirtokos, szentry csemeték, jómódú parasztfiúk, hivatalnok és polgári származású gyerekek. Csák egy kisorsz élt leckeadásból, szegény zsidó kispolgárok félénk ivadécai. Igazi proletárszülő gyermeke alig akadt köztük. Javarészüik hazulról »úri« ideológiát hozott magával. A mi középiskolai és egyetemi tanítási rendszerünk pedig mindenre alkalmas, csak a szociális megértési fölkeltésére nem!

Mit is tanul a középiskolai diák, ami alkalmas volna társadalmi látkörének bővítésére? Megtanulja a római nép nyelvét, háborúit, törvényeit és szokásait. A jelesen érettségiző gymnasiumi tanuló kitűnően ismeri a római ház berendezését, a római katonák fegyverzetét, a római mesterember szerszámain. De sejtelve sincs egy mai proletár életéről; soha nem lépte ált egy modern gyári küszöbét: fogalma sincs a mai jövedelem-megoszlásról., A földrajz, amit tanul, pusztá nomenklatúra. A történelem: és irodalom-történet »hazafias-erkölcsi« nevelőeszköz: különben is tanítása az 1867-es kiegyezéssel véget ér. De ha nem is érne véget, a tanítók maguk is nem tudják, vagy nem merik a történelmet modern szellemben tanítani. Tisztelet a kevés számú kivételnek! Ilyenformáin a középiskolából kikerülő diák ártatlan báránként szemléli a társadalom jelenségeit, politikáról csak a polgári napilapok útján vesz! tudomást. Mivel pedig a középiskolába a legszigorúbb dogmatizmus dívik, a tanár ítéletével ellenkező véleményt nyilvánítani föbenjáró bűn, önálló ítélete nincs; amit az újságban a szocialistákról olvas, szentírásnak veszi és bírálat nélkül elfogadja.

A 18 éves munkásnak társadalmi dolgokban sokkal nagyobb ismeretköre és tapasztalata van, mint az éppen érettségiző átlagdiáknak.

A középiskolából a diák az egyetemre kerül. A technikusok és orvosnövendékek, nemkülönbén a filósok javarésze úgy be van fogva szaktanulmányokba, hogy társadalmi tudományok iránt érdeklődni alig marad ideje. A jogászoknak könnyebb a sorsuk: viszont éppen a jogtudomány van legerősebben a mai rend védelmére berendezve, a teológián kívül a legreakciósabb szellemi fakultás. Szociológiáról vagy éppen szocializmusról vagy semmit, vagy elferdített, becsmérő véleményeket hallanak a hallgatók. Különösen Magyarországon. Már Németországban jobbak a viszonyok. A berlini egyetemen, tizenegy év előtt, amidőn ott jártam, két kollégiumot és egy szemináriumot hallgathattam Marxról¹; Olaszországban, Oroszországban pedig mindennapos jelenés a szocialista egyetemi tanár...

Tizenkét év óta a diákok gondolkodásmódja nagyon megjavult; A munkásmozgalom nagyobb ereje, hatalmas megnyilvánulásai gondolkodásra kényszerítettek sok diákot. A Huszadik Század, a Társadalomtudományok szabad iskolája, a Galilei-kör és a Szabadgondolat; a Népszava napilap és a Szocializmus sokat pótoltak abból, amit a középiskola és az egyetem a diákok nevelésénél elmulasztott. Az utolsó évtized társadalmilag is fogékonyabbá tette a diákságot a szocializmus iránt. A kispolgárság elszegényedése, a folyton fokozódó drágaság, a rettenetes diáknyomor megnyitotta a diák-koponyákat a szocializmus tanainak. Örömmel testek tehát eleget a megújuló »S z a b a d g o n d o l a t« szerkesztősége ama kérdésnek, hogy a tudományos szocializmus tanait a folyóirat hasábjain rövid, világos cikkekben ismeressem. Ha a kultúra fejlődéséért lelkesedő intellektuelnek szükségyszerűen lelkesedni kell a szocializmusért, mert csak a szocialista társadalmi rendben valósulhat meg a kultúra maximuma, mert csak ott lehetséges a kultúra zászlóvivőinek szelekciója az egész emberiségből és nem mint manapság, csak az emberiség egy parányi rétegéből: másfelől a munkás-szocializmus számára minden szocialista diák nagy nyereség. Nem a mozgalom szempontjából, nem mint diák, hanem mint jövődiplomás ember. A diákból válik a tanító és tanár; aki a proletárok gyermekét tanítja; az orvos, aki gyógyítja; a bíró, aki pőrében Ítélezik; a mérnök, aki akkordbérét kalkulálja; a szolgabíró és katonatiszt, aki vele szemben a mai államrendet közvetlenül képviseli. A mai állam minden oszlopa, egész bürokráciája volt diákokból áll. Végtelenül fontos tehát, hogy a diákok ne reakciós szellemmel, hanem szocialista gondolkodásmóddal telítve lépjenek ki az életbe, még akkor is, ha később nem maradnak meg n y í l t a n szocialistának.

A legfőbb hatalom végeredményben mindenhol a nép kezében van. Nem az arisztokraták, feudálisok és kapitalisták tartják rabszolgaságban a népet, hanem szolgaságban tartja őt s a j á t u d a t l a n s á g a . Henry George.